

Kort sagt

Filmene set af

Per Calum (P.C.)

Ib Lindberg (I.L.)

Poul Malmkjær (P.M.)

Ib Monty (I.M.)

Peter Schepelern (P.S.)

Kaare Schmidt (K.S.)

Jørgen Stegelmann (J.S.)

Og desertørerne (den ene spilles af Franco Nero) henrettes, et par dage efter at freden er kommet. (Gott mit uns/Dio è con noi - Italien/Jugoslavien 1970). P.S.

DUK DIG, FJOLS

Instruktør: SERGIO LEONE

Sergio Leone synes nu endelig at have toppet både kunstnerisk og kommercielt med »Once upon a Time ...«. Hans seneste film, »Duck, You Sucker«, er en trættende og irriterende opvisning i special effects og dårlige skuespillermanerer, holdt sammen af en spinkel historie, der ikke bliver mere tydelig af den tilsyneladende drastige nedskæring, filmen har været genstand for herhjemme.

Men det er selvfølgelig klart, at stilen - og det er jo den, der tæller for Leones vedkommende - ikke er gået fløjten, og ind imellem de endeløse dynamitekspllosioner og Steigers og Coburns grimasser dukker der frapperende momenter af skønhed, elegance og teknisk bravoura op, som hæver kolportagehistorien op på et plan, hvor trivialfilmen pludselig bliver kunst. Det er i sådanne øjeblikke forståeligt, at Leone-stilen (mere end den såkaldte spaghetti-western-stil) har sat sig så mærkbare spor hos instruktører af mere åbenlys »kunstnerisk« habitus.

Ennio Morricones musik indgår som tidligere i en næsten grinagtig fræk helhed med tegneseriebillederne, og det er ikke mindst hans skyld, at man ofte føler sig magtesløst svag overfor dette orgie af vulgær genialitet. (Giu la testa - Italien 1972). I.L.

FLAMMEN OG PILEN

Instruktør: JACQUES TOURNEUR

Efter et manuskript af veteranen Waldo Salt (der for fire år siden skrev manuskript til »Midnight Comboy« og blev berømt som ny og vred ung mand i USA) fortælles der er røverhistorie om frihedskamp i det 12. århundredes Lombardiet. Helten er en Robin Hood-lignende frihedskæmper, der i begyndelsen blot ønsker at være sig selv, men som senere når frem til en erkendelse af, at ingen kan stå alene. I filmens produktionsår (1950) var McCarthys heksejagt i fuld gang i Hollywood, så måske var moralen den gang dristigere end den forekommer i dag, hvor det først og fremmest er Burt Lancasters meget veloplagte tegneseriehelte i Tourneurs sikre iscenesættelse, der gør »Flammen og pilen« til en gang charmerende farveglad og folkelig eventyrfilm. De atletiske evner, som Burt Lancaster og hans gamle partner Nick Cravat opøvede i deres cirkus-fortid, udnyttes smukt og vitalt i historien, der ud over egne kvaliteter også kan opleves som en hyldelse til Douglas Fairbanks' indsats inden for samme genre. »Flammen og pilen« fornemmes ikke som nogen meget person-

lig film fra Tourneure side, men den er opfindsomt og stilsikkert lavet, og giver en lyst til at opleve Tourneurs berømte skrækfilm fra fyrrerne. (The Flame and the Arrow - USA 1950). P.C.

FORÅRET KOMMER SENT

Instruktør: YOJI YAMADA

Japanske film, som foregår i nutiden, er ikke almindelige i danske biografer, og slet ikke nutidige japanske trivialfilm. Til denne kategori må Yamadas »Foråret kommer sent« nok henregnes. Filmen fortæller sentimentalt og langtrukket om en arbejderfamilie, der rejser fra en af de sydlige øer, hvor de lever en slaveagtig tilværelse, til en af de nordligste øer, hvor de kan dyrke deres egen jord. Rejsen fører os gennem et Japan, som ikke ofte ses på film: det overbefolkede industriland, som er forureningsundergangen nær. Historien benytter rejsen som ramme omkring en enkel og lidt for »hjertervarm« beretning om familielivets glæder og sorger. Det er en »folkelig« film, hvor der les og grædes på skift. Dens tilbage-til-naturen-filosofi virker ikke som noget meget overbevisende svar på Japans nutidige situation. Men filmen er for så vidt interessant, som det kan være lærerigt at se, at japansk film ikke udelukkende består af Kurosawas samurai-film. (Kazoku/Family - Japan 1970). P.S.

GANGA ZUMBA

Instruktør: CARLOS DIEGUES

Diegues' første lange film er fra 1963, og den bygger på en i Brasilien berømt legende. I det portugisiske Brasilien i det 17. århundrede går rygter og historier om negerstaten Palmares. Slaverne på plantagerne drømmer om friheden i denne stat, der regeres af den gamle konge, Zambi. En ung slave, Antão, opdager, at han er sønnesøn af Zambi og dermed arving til Palmares. Han hjælpes til flugt, og sammen med en elskerinde, en ældre slave og en Palmares-kriger drager han ind i junglen. På vejen udrydder de en portugisisk officersfamilie og befrier en slavinde, som slutter sig til Antão, da elskerinden forlader dem. Hun vil hellere være fri end underkaste sig et sort samfund bygget op af de hvide. Netop som portugisiske dusørjægere har indhentet dem, befries de af Palmares-krigere. »Ganga Zumba« (= hersker over alle lande) er med sin røverhistorie ude på en grandios agitatorisk stil (som Rocha senere fandt), og Diegues arbejder voldsomt, især med lydsiden, så drømmerejsen mod friheden bliver lidt af et stilforvirret mareridt, der aldrig fremmer det udtryk for revolutionær bevidstgørelse, der tilsyneladende ligger i manuskriptet. Filmen udspilles for en stor del i mørke, hvad der må siges at være til de medvirkendes fordel. (Ganga Zumba - Brasilien 1963).

P.M.

ADLYD ELLER DØ

Instruktør: GIULIANO MONTALDO

Montaldo vakte en vis opsigt med sin effektfulde film om Sacco og Vanzetti. Krigsfilmene »Adlyd eller dø« er ligesom denne centreret omkring en voldsom og indignerende begivenhed. Den hører til de pacifistiske krigsfilm og er en lidt tungt fortalt historie i traditionen fra Kubricks »Ærens vej« og Loseys »For konge og fædreland«. Den benytter det afprøvede princip at vise det store i det små: hele krigsmaskineriet demonstreres i den lille episode, filmen fortæller om. De tyske krigsfanger i en allieret lejr opdager kort før freden i 1945, at der er blevet pågrebet et par tyske desertører. De kræver at få dem udleveret til intern rettergang og siden - da dødsdommene er faldet - at få geværer til brug ved henrettelsen. Det udvikler sig til en duel mellem den tyske officer og lejrens canadiske kommandant (spillet af Richard Johnson), som naturligvis ikke vil føje tyskerne. Men til sidst giver han alligevel efter, presset af sin egen overordnede, som venligt men bestemt forklarer, at det ikke blot er en sag om tyskerne, det drejer sig om hele militærstandens ære og anseelse; hvis han ikke hjælper tyskerne til at henrette desertørerne, vil ikke blot de tyske officerer tabe ansigt over for deres underordnede. Det er hele det militære magtapparat, som i så fald lider nederlag.

HOSPITALET

Instruktør: ARTHUR HILLER

Paddy Chayefsky var i 50'erne forfatter til en række bemærkelsesværdige TV-stykker og film (som regel instrueret af Delbert Mann), som var usædvanlige ved deres hverdagsrealistiske og upretentiøse skildringer; det var især »Marty«, der blev berømmet. I »Hospitalet« har Chayefsky slået sig sammen med Arthur Hiller, som – selvom han har lavet bedre film end »Love Story« – ikke just er en instruktør, der kan forløse de store visioner. Filmen er blevet et besynderligt misk-mask: den starter som »sort« komedie fra hospitalsverdenen (à la »MASH«), fortsætter som kriminalistisk Whodunit (à la »En morder i hvidt«) og ender som patetisk message-movie (à la »Billy Jack«). Ideen med at lade hospitalet fungere som mikrokosmos for det amerikanske samfund er ikke dårlig, men efterhånden som filmen skrider frem bliver det mere og mere uklart, hvad det egentlig er, den vil sige. George C. Scott tager sig nogle ordentlige ture i rollen som overlægen, der er ved at miste troen og et øjeblik lader sig friste af en ung piges (Diana Rigg) tilbud om en idyllisk tilværelse fjernt fra verdens vrimmel. (The Hospital – USA 1971). P.S.

KRIGEN MELLEM MAND OG KVINDE

Instruktør: MELVILLE SHAVELSON

Titlen beskriver præcist tegneren James Thurbers syn på forholdet mellem kønnene, som filmen er bygget op om. Jack Lemmon spiller en kvindefjendsk tegner (!), der er ved at blive blind, Barbara Harris en fraskilt kvinde (med børn), der lægger an på ham, og Jason Robards hendes tidligere mand, der dør langt fra hjemmet, så Lemmon til sidst føler ansvar for de faderløse børn. Lemmon og Harris bliver gift undervejs, men han afviser enhver støtte: han må bevise, at han kan klare sig selv. Filmen er stillest instrueret af Melville Shavelson, men reddes af et vittigt og pointeret manuskript af Danny Arnold og Shavelson, og af Thurbers særegne mands- og kvindetegninger, der animeres og ud-kæmper et veritabelt slag omkring Robards og Lemmon (der sikrer mændenes sejr med sit magtredskab, pennen) samt af sensitivt spil – især af Barbara Harris, som med varme understreger kvindens umulige vilkår i det mandssamfund, der er årsagen til Lemmon-figures utilstrækkelighedsneuroser. (The War Between Men and Women – USA 1972). K.S.

METROPOLS JULESHOW

Metropols årlige juleshow (det er vistnok 37. årgang) indeholder 7 Disney-film, af hvilke kun én har været vist her siden 30'erne. Ældst er den lidt for nut-

tede »Julenat« fra 1933, som også blev vist i Metropols første juleshow i 1934. Bedst er muligvis »Insekterne fester«, 1937; den foregår i insekternes natklub, hvor der opføres et show med et uforligneligt musicalnummer: edderkoppen (som dæmonisk forbryder) jager fluen (som uskyldig pige). Her er den balance mellem skrækeffekter og poetisk charme, som Disney ikke altid opretholder; f. eks. ikke i »Polarjægere«, der bruger vulgære og lidt ubehagelige virkemidler i en absurd historie om Anders And og Fedtmule i antarktiske omgivelser (det må nemlig være Sydpolen, eftersom der er pingviner). Helt uden for den sædvanlige Disney-stil er »En cowboy skal ha' en hest«, 1955, som er et ikke videre vellykket forsøg på at kombinere den disney'ske sødladenhed med den stiliserede UPA-streg. (Dansk redigeret version af kavalkaden »Walt Disney's Success show« – Carnival of Hits, 1972).

P.S.

NU GÅR DEN PÅ DAGMAR

Instruktør: HENNING ØRNBÆK

Leif Petersens ordrige skuespil »Nu går den på Dagmar« er – i hvert fald i Henning Ørnbæks filmversion – en anstrengt historie om fire skuespiller-elevs dagligdag. I starten lever Dagmar (Helle Merete Sørensen) sammen med Steen (Finn Storgaard), mens den filmgale Pelle (Claus Ryskjær) venter i kulissen. Senere flytter Margot (Ulla Gottlieb) sammen med Steen. Dagmar klarer sin eksamen, mens Steen og Margot oplever fiasko, og det kontrasteres med den naive nybegynder Tuller (Sisse Reingaard) overstrømmende optimisme. Bag Leif Petersens evigt kværnende dialoger er det nok tanken, at der skal findes en ungdommens desperate uskyld, men i Henning Ørnbæks forsøg på at være ung med gårdsdagens unge, er filmen i stedet blevet en tung affotografering, der oser langt væk af teater. De småglimt fra elevernes hverdag, som filmen spiser tilskueren af med, samles aldrig til et hele, der lader os komme ind bag facaden. Lyspunktet i filmen er Helle Merete Sørensens frodige udstråling – og så præcist spil af producenten Klaus Pagh i en lille birolle. (Danmark 1972).

P.C.

NUSER, KOM HJEM

Instruktør: BILL MELENDEZ

En række tegnefilm overfører en bestemt stil direkte til lærredet. I få tegnefilm er denne overflyttelse lykkedes så smukt som i UPA-produktionen »Madeline«, der helt og holdent var gennemført i Ludwig Bemelmans streg. Bill Melendez var med til at lave »Madeline«, og i tegnefilmene om Radiserne anvender han på ny denne efterlignings metode. Han gør det meget dygtigt, idet han økonomiserer med figurenes bevægelser og fastholder en stilisering, der

er tæt på personerne. Radiserne mister ikke deres private egenart, fordi de bliver filmatiserede; Melendez sørger for, at deres myter ikke sprænges, og at der hverken skæres i deres verden eller lægges noget til den. Anti-helten Nuser fremtræder hverken større eller mindre, end han er, væbnet til tænderne med gådefulde hemmeligheder og bidt af en gal romantiker og en lige så gal ego-centriker. Nuser i denne film er et ægte barn af Schulz og bevæger sig, som om han stadig opholdt sig inden for tegneseriens fire vægge, og på samme måde er det med seriens andre personer: deres univers er intakt. Fremragende er først og fremmest lydsiden; her har Bill Melendez og hans stab selv måttet finde på, og de har skabt et tonefald og et niveau, der passede til stregen. Forsøget er lykkedes perfekt og skæmmes ikke, som tilfældet var det i den første Radise-tegnefilm, af søde signatursange. Stemmerne er radise-ægte, ikke mindst Nusers; hans latter er uforglemmelig. »Nuser, kom hjem« er en næsten ubrudt nydelse, en film af stor munterhed og forstand – den plettes kun af et par steder, hvor historien er ved at gå i tomgang. (Snoopy, Come Home! – USA 1972). J.S.

OLSEN-BANDENS STORE KUP

Instruktør: ERIK BALLING

I fængslet har Egon Olsen udtænkt alle tiders kup, og sammen med Benny, Kjeld og Kjelds konfirmationsmodne søn Børge, bringer de det mesterlige kup til udførelse. Det lykkes med en smuk blanding af finurlighed, timing og psykologisk sans (man udnytter politiets PR-liderlighed), og 4 mill. danske kroner kan i resten af filmen skifte ejere, blive væk, blive fundet og blive stjålet påny. Balling og Bahs viser igen en i dansk film enestående oplagthed og ideo-dom. Der spilles afdæmpet – ofte kønt – på seriefigurerne karakteristika, ikke mindst i mange smukke totalbilleder, hvor personerne bevæger sig i rette linier over billedfladen, men det bemærkelsesværdige er, at man næsten undgår repetitionernes nemme succes og i stedet vover pelsen på utraditionelle gags og inside jokes. På det sidstnævnte område husker man med taknemmelighed politichefens replik, da han ser Olsen-Bandens tilholdssted – som er taget on location i Nordisk Films bygninger i Valby: »Ak ja. Hvordan kan et sådant miljø skabe andet end forbrydere!«. Replikkerne er ofte af stor originalitet, og griber man endelig til kendte kneb, så får de en lille drejning eller en fræk overdrivelse, og er tempoet i orden, så sluger man dem med. Vi skal senere vende tilbage til fænomenet Olsen-Banden, mig bekendt den eneste filmserie, der er blevet bedre for hver ny episode. (Danmark 1972). P.M.

PANSERNES BESKIDTE JOB

Instruktør: RICHARD FLEISCHER

Skønt filmens manuskript (af Stirling Silliphant) er baseret på en bog, skrevet af en politimand, er Fleischers forsøg på at rehabilitere det amerikanske politis omdømme som en forståelig modvægt mod den »cops are pigs«-fashion, som for tiden er sagen i amerikansk film, ikke vellykket. I stedet for at tage anklagerne for korruption og brutalitet op og søge at imødegå dem, negligerer filmen dem totalt. Filmens Los Angelesbetjente, hovedsageligt repræsenteret af den aldrende Kilvinsky (George C. Scott) og den unge Fehler (Stacy Keach), er ikke afstumpede, men tværtimod næsten overmenneskeligt pligttopfyldende, og når de går ud over deres beføjelser, kan vi alle stå bag dem, fordi de har moralen på deres side, f. eks. da de afklapper en bolighej. Af lutter kærlighed til tjenesten ødelægger de deres familieliv, men arbejdsliderlighed er jo ikke kun et problem for betjente. Og hvem har i øvrigt forlangt, at det at være betjent skal være en livsanskuelse? Uden for tjenesten er de intet, og Kilvinsky bryder endog helt patetisk sammen og begår selvmord, da han pensioneres. Det er kort sagt den rene herodyrkelse, man finder under dække af en traditionel hverdagsrealisme. Filmen havde unægtelig været mere interessant, hvis den havde elaboreret på det udsagn, som Kilvinsky kommer med, om den fundamentale (og nødvendige?) forskel mellem politi og domstole: de første ser nemlig ofrene, de andre kun gerningsmændene. (The New Centurions – USA 1972). I.M.

RIVERRUN

Instruktør: JOHN KORTY

John Korty har tidligere lavet to film, »Crazy Quilt« og »Funnymen«, der ikke har været vist i Danmark. Han har produceret, instrueret, fotograferet og delvis skrevet »Riverrun« og har villet »lave en film om vand og jord og græs og dyr og kød og blod«. Og den begrænser sig også til smukke stemningsbilleder. Sarah (Louise Ober) og Dan (Mark Jenkins) har sagt universit og samfund farvel, og til deres ensomme gård kommer Sarahs far (John McLiam), der er sømand, på besøg. Bruddet med samfundet bliver en konflikt gennem faderens pukken på traditionelle normer og udvikler sig til en kamp om Sarah, idet faderen prøver at knytte hende til sig p. gr. af skyldbevidsthed over sin tidligere negligering af pligterne over for kone og barn (hvilket ses i flashbacks). Konflikten udvikles løst og usammenhængende, mens løsningen sættes firkantet dramatisk op: Sarah hjemmeføder sit første barn, mens faderen dør af et hjerteslag. Han begravnes i havet, nyt liv er kommet til. Fælt symbolsk, uafklaret og reaktionær. (Riverrun – USA 1968). K.S.

Bøger

Læst af

Peter Schepele (P.S.)
Per Calum (P.C.)

ORSON WELLES

Der er kommet en række nye bøger om Welles: Charles Highams »The Films of Orson Welles« (University of California Press, 1970) er kommet i paperback; selvom den på visse punkter er blevet anfægtet, indeholder den meget hidtil ukendt materiale, bl. a. om den ufærdige Brasilien-film, »It's All True«, som Welles startede i 1941. Siden er der kommet en bog af en ung filmentusiast, Joseph McBride: »Orson Welles« (Cinema One-serien Nr. 19, London 1972) som bringer endnu mere materiale, bl. a. om to film, Welles lavede i 1934 og 1938. Bogen indeholder den hidtil mest komplette filmografi. McBride er en ærbødig Welles-discipel og indleder bogen med en oplagt skildring af sin egen deltagelse (sammen med en anden rabiati entusiast, Peter Bogdanovich) i en ny film af Welles, »The Other Side of the Wind«. Der er desuden kommet to bøger specielt om »Citizen Kane«: til en amerikansk serie har Ronald Gottesman sammenstillet »Focus on Citizen Kane«, (Prentice Hall, Inc., New York 1971), som bringer Welles-interview, samtidige anmeldelser (bl. a. af forfatteren John O'Hara som omtalte filmen som den bedste han nogensinde havde set); der er udtalelser af Welles, fotografen Toland og komponisten Herrman og artikler af folk som Peter Cowie, Andrew Sarris, André Bazin og Truffaut (som

mener, at »Citizen Kane« nok kun er Welles' 5.-bedste film!). Endnu mere fyldige oplysninger får man i det imponerende værk, »The Citizen Kane Book« (Secker & Warburg, London 1971). Det omfatter et 80 sider langt essay af Pauline Kael, »Raising Kane«, filmens manuskript (trykt for første gang) illustreret med 80 billeder fra strimlen samt »The Cutting Continuity of the Completed Film«. Kael's essay giver en detaljeret skildring af omstændighederne omkring filmens tilblivelse. Hun søger at påvise, at Welles så godt som intet havde at gøre med manuskriptet, det var helt og holdent skrevet af Herman J. Mankiewicz, bror til instruktøren Joseph M. og åbenbart lidt af et sort får. I øvrigt betragter hun filmen som »a shallow masterpiece«. P.S.

DOUGLAS SIRK

Den amerikanske kritiker Andrew Sarris skrev i 1968 i »The American Cinema«, at »time, if nothing else, will vindicate Douglas Sirk as it has already vindicated Josef von Sternberg. Formal excellence and visual wit are seldom as appreciated at first glance as are the topical sensations of the hour«. Det kan måske ses som begyndelsen til en sådan rehabilitering af den nu 72-årige tysk-amerikanske instruktør, at der nu foreligger en bog »Sirk On Sirk« (Cinema One-serien, nr. 18, London 1971), hvor Sirk fortæller til Jon Halliday om sit liv og værk. Bogen gennemgår kronologisk Sirks karriere fra den tyske periode, hvor han under sit rigtige navn, Detlef Sierck, lavede teaterforestillinger i 20'erne og ca. 7 film i 30'erne, til den amerikanske periode, hvor han lavede 29 film fra 1942 til 1958, bl. a. den gedigne thriller »Før det dages«, farvestrålende melodramaer baseret på rædsomme dameromaner som »Den store læge«, »Med kærlighedens ret« og »Dårskabens timer« og den smukke Remarque-filmatisering »Først elske – siden dø«. Bogen viser Sirk som en oplagt fortæller; særlig interessant er første del, hvor der fortælles om kulturlivet i 20'ernes og 30'ernes Tyskland. P.S.

JEAN-LUC GODARD

Hvis man ellers har tålmodighed til at beskæftige sig med Godards revolutionære undergrundsfilm »Vent d'Est«, karakteriseret – af Chr. Braad Thomsen – som »en kritik af western-filmene«, er det for så vidt mere lønsomt at læse den end at se den; næsten alt væsentligt foregår i dialogen og de underlagte kommentarer. Nu er en nedskrift af filmens udsendt sammen med »Weekend«, »Weekend and Wind from the East« (Lorrimer, London 1972) garneret med to vægtige artikler om filmene henholdsvis af Robin Wood og James Roy MacBean. Samtidig foreligger der en amerikansk bog, Godwin & Marcus: »Double Feature, Movies and Politics«